

„azért történt, mert ezen felekezet egy korszakban volt
 „túlnyomóan képviselve, a mint pl. hasonló oknál fogva
 „mondjuk **أَنْصَارِي**“.

1) Al-Ansâr, azaz: a segítők, így neveztettek Muhammednek
 Medinabeli kortársai közül azok, kik a próphétának Mekkában üldözött
 ügyét felkarolták. Ha azt akarom mondani: „oly ember, ki az Ansâr
 közül való“ akkor, ámbár ansâr többesszámú alak, és az arab gram-
 matikusok szerint a többesszámú alak a **نَسَبِهِ** képezése előtt vissza-
 vezetettik egyesszámúra, mégis mivel **أَنْصَار** itt egy egész testület neve,
 úgy tárgyalatik mintha egy törzsnek neve volna. Hasonlólag vagyunk
 a szerző szerint a **شُعُوبِي**-val, mely szintén **شُعُوب** többesszámú alakra
 megy vissza. V. ö. az-Zamachszârî, Mufaşşal ed. Broch p. 42 **وَأَمَّا**
الْأَنْصَارِيُّ وَالْأَنْبَارِيُّ وَالْأَعْرَابِيُّ فَيَلْجَرِيهَا فُجْرِي الْقَبَائِدِ
كَأَنْبَارِي وَضِبَائِي وَكَلَابِي وَمِنَ الْمَعَارِي وَالْمَدَائِنِي mely utóbbi
 többesszámú nevek épen úgy mint a törzsek nevei gyűfoglalmat képvisel-
 nek. Harîrî (Durrat al-ğawwâş ed. Thorbecke) p. 103 az **أَنْصَارِي**-féle
 nisbât-t kivételesnek tartja **فَأَمَّا قَوْلُهُمْ فِي النَّسَبِ إِلَى الْأَنْصَارِ إِلَى الْأَنْصَارِ**
أَنْصَارِي فَإِنَّهُ شَدَّ عَنْ أَصْلِهِ وَالشَّادُّ لَا يُعْتَدُّ بِهِ

Jegyzet. E dolgozat már régen fel volt olvasva a M. T. Akad.
 nyelv- és széptudományi osztálya előtt, midőn Kremer új munkácskája
 „Culturgeschichtliche Streifzüge auf dem Gebiete des Islam“
 (Lajpse 1873) jelent meg. E munkának 65—66. lapján szintén közölve
 van a Kitáb al-ikd kéziratából egy részlet; ugyanaz, mely szöveg-
 mellékleteink között I. b alatt (52—4. lapon) szerepel. Mindenki könnyen
 beláthatja, hogy e darabot Kremeről függetlenül használtam fel. Azért,
 és mert dolgozatomat oly alakban akartam meghagyni, a mint az aka-
 demiahoz beadott, nem szakítottam meg a szövegek összefüggését, és
 ezen a felolvasás és kinyomatás ideje között másutt is megjelent darabkát
 meghagytam a maga helyén. G. I.

54 lap, 6. sor kk. — V. ö. Jákút III p. 138A, 6 kk.

Nyomatott Bécsben, Holzhausen Adolfnál.

MAGYAR
 TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
 KÖNYVTÁRA

EMLÉKBESZÉD

GRIMM JAKAB

KÜLSŐ TAG FELETT.

RIEDL SZENDE.

LEV. TAGTÓL.

BUDAPEST.

EGGENBERGER-FÉLE AKAD. KÖNYVKERESKEDÉS.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

1873.

EMLÉKBESZÉD GRIMM JAKAB FELETT.

(Olvastatott a M. T. Akadémia 1873. febr. 24-én tartott ülésén.)

Tekintetes Akadémia!

Szívem legmélyebb érzelmei egyikének adok őszinte kifejezést, midőn kijelentem, hogy egy, nemcsak *megtisztelő*, hanem valóban *kedves* feladat teljesítése is rovatott reám akkor, a midőn azon megbízást nyertem, hogy Akademiánk elhunyt külföldi tagjainak egyik legjelesebbje, t. i. Grimm Jakab felett ezen diszes helyen tartsak emlékbeszédet. Kedves volt ezen feladat előttem s azért — a mennyire tölem kitelt — siettem is azt teljesíteni. Hisz életem sorsa úgy hozta magával, hogy legjelentékenyebb működési körömbe épen azon tanok hirdetése vág, melyeknek alapját Grimm Jakab vetette meg, s így ha más tekintetbe sem állna is nagyon közel hozzám ezen férfiú, már hivatásomnál fogva is foglalkoznám az ő halhatatlan műveivel, melyeknek alapján tisztelőjévé, szellemi barátjává lettem, míg ő élt, — s ugyanaz maradok, míg élni fogok.

Azonban, ha mondtam, hogy e feladat reám nézve kedves, nem tagadhatom, hogy az más szempontból nagyon is nehéz. Ha Grimm Jakab életrajzát csak fővonásaiban, de mégis némileg alaposabban akarnám rajzolni, ez esetben a német irodalom- és műveltség-történet egyik legnevezetesebb korszakának részletes taglalgatásába kellene boesátkoznom, a mi pedig feladatom keretét messze túl haladja; ha pedig az életrajzra nagyobb súlyt nem fektetve, Grimm Jakabot csak mint *tudóst* és *író*t akarnám kimerítőbben jellemezni, oly nagyszerű munkát kellene szerkesztenem, melynek megírására, — hogy őszinte legyek — nem volnék képes. De ez jelen

leg nem is az én feladatomban, hanem ez feladata az irodalom- és a tudomány-történetnek a mely ez irányban való kötelességének részben már megfelelt s ezentúl is meg fog felelni.

Ezért — reményem — a tekintetes Akadémia meg fogja boesátani, ha ez alkalommal, hogy elhunyt tagtársunk emlékéit felelevenítsem, annak életéből s irodalmi munkásságából csak azon mozzanatokat emelem ki, melyek a mint egyrészt *redá* nézve legjellemzőbbek voltak, úgy másrészt *redák* nézve is legtanulmányosabbak, de minden esetre képesek Grimm Jakabnak, különösen mint *nyelvésznek* magasztos alakját legalább fővonásaiban előtűnk néhány pillanatra híven feltüntetni.

Grimm Jakabnak a végzet hosszú, t. i. 88 évig tartó életet tűzött ki s épen *hosszú* élet volt szükséges arra, hogy ő a német, sőt mondhatni, általában a nyelvtudomány terén azon nagy dolgokat vigye véghez, a melyeknél fogva a Magy. Tudom. Akadémia is kötelességének tartotta, őt külföldi tagjai közé megválasztani. Mint mások sokan, úgy Grimm Jakab is kénytelen volt sok tévedésen, sok zavaron és homályosságon keresztülhatolni, míg végre komoly önbírálat alapján az igazság útjára vezetett. S így megvalósult rajta is az a híres német jelszó: »durch Nacht zum Licht!« mely jelszónak valódi, bár legtöbb esetben szomorú értelmét mindenki kénytelen tapasztalni, a kinek sorsa az, hogy — bármely irányban — úttörő legyen.

Grimm Jakab életfolyama általánosan ismeretes. Ő maga, testvérével Vilmossal együtt írta le azt az 1830-ik évig; s azóta is sok érdekes közlemény jelent meg ezen tárgyra vonatkozólag, elszórva sok munkában s végre a halála után megjelent, bár rövid, de az elhunyt munkásságát híven visszatükröző többrendű jellemzésekben.

Grimm Jakab született Hanauban, Hessziában 1775-ben, tehát ugyanazon évben, melyben a német irodalom több kitűnősége is, mint Bettina, Böckh, Daßmann, Varnhagen látott napvilágot. Atyja előbb ügyvéd, később herezegi hivatalnok volt. Őt élő fitestvér közül a legelső gyermekkortól fogva Jakab s az ennél egy évvel fiatalabb Vilmos közelebb esatlakoztak egymáshoz. Egyenlő ruhában jártak, egy szobáskában

laktak, egy ágyban háltak s az első oktatást egyült nyerték. A gyermekek szigorúan neveltettek a református hitvallásban, s innen magyarázható azon körülmény, hogy Grimm Jakab még későbbi éveiben is csak az üres, dísznélküli református templomokban érzett *szívbéli ájtatosságot*. Gyermekkorában a lutheranosok ép úgy, mint a katolikusok oly idegen embereként tündek fel előtte, a kikkel bizalmasan társalogni nem szabad.

Grimm Jakab hat éves volt, midőn az egész család Steinauba, atyjának szülővárosába költözött át, hol nem sokára, azaz 1796-ban ennek sírja felett hullatta könyeit. A hátramaradt özvegy egy, Kasselben lévő rokonához küldte Jakab és Vilmos fiait, látván hogy a steinai nevelésen már túlvannak. Itt látogatta a két fiú a lyceumot, melyben, különösen Jakab, rendkívüli tanulási vágya és szorgalma által magát kitűntette.

Az 1802-iki tavasszal jutott Grimm Jakab a marburgi egyetembe, hogy itt, anyja kívánságára, magát a jogi pályára előkészítse. Szerencséjére s — mondhatjuk — a *tudomány* szerencséjére, ez időben a marburgi egyetemen már Savigny is működött, kinek előadásai nemesak a legkedveltebbek voltak Grimm Jakab előtt, de a kinek alakjára és taglejtéseire még legkésőbb korában is élénken tudott visszaemlékezni, vissza azon magas, nyulánk férfiúra szürke felső kabátban, vissza annak egyszerűen leomló sötét hajzatára. De volt is o'ha Grimm Jakabnak élete egész folyamában visszaemlékezni Savignyra, arra a volt jó tanárára, a ki a szegény, szerény s magányosság felé hajló ifjút kedves modorával új életre ébresztette s nem sokára jóakaró barátja, leghűbb pártfogója lett. »Ezen férfinak köszönök minden tudományos ösztönzést egész életemben« ezt vallotta be később Grimm Jakab, volt tanáráról, és méltán! mert Savigny volt az, a kitől sajátította azon tiszteletet, melylyel a dolgokat, mint *történetileg* lett tüneményeket kell tekinteni, hogy azoknak valódi lényegét felfoghassuk; Savigny volt az, a kinek útmutatása következtében Grimm Jakab is azon irányba tereltetett, mely már jelenleg mértékadóvá lett a tudományos kutatás minden ágában, s mely szerint a nyomozás tár-

gyaít nem szabad csak úgy tekintünk, a mint azok jelen állapotukban mutatkoznak hanem úgy, a mint *lettek* azokká, a mik; — hisz a pillanatnyi jelenlét úgy sem egyéb, mint a nagyon is hosszú mult eredménye; — szóval, Savigny volt az, a kinek tulajdonítható, hogy Grimm Jakabot is »felverte az elmúltak szép gondja.«

Grimm Jakabnak, valamint ösesének, irodalmi munkássága az 1807-ik évben veszi kezdetét a »*Neuer literarischer Anzeiger*«-ben, melyet a következő évben Arnim hírlapjában folytattak. S ismét Savigny volt az, a ki a testvéreket Arnim-mal megismertette. Ezen megismertetésből élethossziglan tartó barátság fejlődött ki, mely barátság legelső érintkezési pontját azon tisztelet képezte, melylyel mind hárman a *német ősrégiség* iránt viseltettek. Különösen pedig az *ős-mónlak* voltak azok, melyek a Grimm testvérek figyelmét kiváló mértékben magukra vonták s tanulmányaik legkedveltebb tárgyát képezték, miről több, ez időben tőlök me-jelent értekezés tesz tanúságot. De még nagyobb tanúságot tesz erről azon legelső nagyobb munka, melyet a Grimm testvérek közösen adtak ki s melynek tartalmát a gyermek-mesék képezik; továbbá azon számos apróbb s szintén az őskorban keletkezett mű, mely-knek kiadását a két testvér évek hosszú során át eszközölte, s melyeknek még címzeit sem tartom szükségesnek ez alkalommal idézni, és pedig azért, mert azok a köz-kézen forgó német irodalom-történeti könyvekben is lelkiismeretesen vannak jelezve, s e mellett reánk, mint magyarokra nézve, nem különös fontosságúak.

A Grimm testvérek által együttesen kiadott közlemények kora egészen 1818-ik évig terjed, ha nem vesszük tekintetbe a *nagy német szótárt*, mely szintén a két testvér együttes közreműködésének eredményét képezte, s melyről még ezen alkalommal későbbben szerencsém lesz bővebben megemlékezni.

Midőn Grimm Jakab a német szellem rég elviharzott múltja felé tekintett, ugyanakkor a nemes szellemek egy egész sorát ugyanazon törekvés buzdította arra, hogy hasonló irányban működjenek.

Mindazonáltal ezen egész csoportban csak Grimm Ja-

kab volt az, a kit tehetsége s — mondhatni — végzete oda vitt, hogy a német *történeti nyelvtant* is megalkossa. Grimm Jakab korszaka azon időbe esik, melyben az ugynevezett *romantikus* irány s másrészt a *történelmi* irány halálharcot vívtak egymással.

Az első táborból Kant, a másiktól Savigny hatottak Grimm Jakabra, kinek egész fejlődése ezen két szélsőség között mozog, s hála istennek, hogy ez így történt! Romantícismus nélkül Grimm Jakab nem írja meg a *Deutsche Mythologie*-t, s historicismus nélkül nem írja meg a *Deutsche Grammatik*-ot, mely utóbbi mű mai napig is utól nem ért példánya a történeti nyelvtannak. Mindazonáltal ezen egész belküzdeés eredménye az volt, hogy a nyelvtan *történeti* felfogása legyőzte Grimm Jakabban a *romantikát*.

1815-ik évben állítottatott Berlinben a »*Gesellschaft für deutsche Sprache und Alterthums-Kunde*« s 1817-ben Frankfurtban a »*Gelehrtenverein für deutsche Sprache*.«

Grimm Jakab mind két társulatnak tagjává lett; azonban — belsejét illetőleg — egyikökhöz sem volt semmi köze. »Ezen emberek — így nyilatkozott egy levelében — nem akarják a mély értelmű nyelvszellemet szerényen nyomozni, hanem összezüzni s helyébe egy nyomorult bálványt állítani fel.« Grimm Jakabnak egész természete felzúdult ilyen hatalmaskodás ellen. Ő minden újítást a nyelvben bűnnek tartott, mert hazugságnak nézte. Széphanzás után törekedtek a nyelvújítók, de ezt ő nem nézte egyébnek mint máznak, mely veszedelmes, daczára annak, hogy a természetszerű sápadtságot vagy más hiányokat elpalástol. Azon buzgalom, melylyel egyesek a német nyelvben mutatkozó — s véleményük szerint — szabályellenes tüneményeket kipusztítani, vagy szabályszerűtékké tenni iparkodtak; — ezen buzgalom Grimm Jakab szeméi előtt ugyanannak látszott, a mit a politikában a vad szabadság és egyenlőség elve képvisel. A nyelv-puristákat úgy tekintette, mint a francia rémuralom embereit.

Minden hű nyelvésználással szemben állítja föl Grimm Jakab a történeti nyelvtant, azon nyelvtant, mely a nyelvet nem akarja *szabályozni*, vagy épen esinálni, hanem inkább

csak tanulmányozni s azt úgy fogni föl, nemesak a mint van, hanem a mint lett azzá, a mi.

Az empirikai kutatás szelleme, melynek légkörébe Grimm már Savigny által avatott be, most nyilatkozott egész erejében. Grimm »*Deutsche Sprache*« című, korszakot alakító munkáját Savigny-nak ajánlotta. S ezen ajándék nem volt csekély, mert Grimm német nyelvtana a nyelvészetre nézve sokkal nagyobb jelentőséggel bír, mint a minővel birt Savigny »*Recht des Besitzes*« című műve a jogtudomány terén.

Ezen nyelvtan első kötete az 1819-ik év elején jelent meg, szerzőjének éppen 34 éves korában.

A munka egy, egészen új tünemény gyanánt lépett fel a német, sőt — mondhatni — általában véve a nyelvtani irodalom terén. Ellentétben van az minden, addig megjelent nyelvtanokkal; ellentétben az úgynevezett *bölcsészeti*ekkel, melyek etymologiai alapokon az általános feladványok megoldása után törtek, s ellentétben a *gyakorlati* iránynyal, mely a nyelvet szabályozni, s így bizonyos tekintetben *csinálni* iparkodik.

Grimm ezen föllépésének hatása kortársaira rendkívüli volt. Nemesak barátai, hanem ellenségei is kénytelenek voltak bámulni a nyelvismeretek azon nagy tömegén, melyet ezen munkában összehalmozva találtak, s mely a gót nyelvtől kezdve s a legújabb időig terjedve az úgynevezett germán nyelvcsalád minden jelentékenyebb képviselőjét felkarolta; de még inkább bámultak azon nagyszerű tehetségen, melynek sikerült a tünemények ezen roppant halmazát bizonyos rendbe összeállítani s a nyelvi tényekben az azoknak alapját képező *törvényeket* fölfedezni s meghatározni.

Ezen nyelvtan második kiadása 1822-ikben jelent meg. Ezt is, mint minden műveit, a szerző szenvedélyesen, a nélkül, hogy a kéziratot legalább egyszer újra elolvassá, mindjárt a nyomdá számára dolgozta ki, úgy, hogy rendszeren a szedőt csak egynéhány ivnyi kézirattal előzte meg. S így megtörtént, hogy a legfontosabb fölfedezésekre gyakran éppen az utolsó perczben tett szert. S mind ezen látszólagos könnyelműség mellett Grimm Jakob munkálkodása igen komoly s lelkiismer-

retes volt. A kinyomatott ivatek az általa — és méltán — igen tisztelt barátjához, Lachmannhoz küldözgette, kinek megjegyzéseit azután utólagosan felhasználta, s ki őt csüggedő pillanataiban a munka folytatására ösztönözte s ennek hiányaira vonatkozó aggodalmait a lehető legbarátságosabb úton szétosztlatni iparkodott.

A harmadik kiadás egészen új alakban jelent meg, már latin betűkkel s nagy kezdő betűk nélkül, kiyéve a körmondát elejét és a tulajdon-neveket; tehát egy oly írásmóddal, mely Németországban mai napság is két különböző táborba osztja, s meglehet még sokáig fogja osztani az írókat, míg talán végre ezen lényegtelen s tisztán csak külsőnek tekinthető kérdés is meg fog oldatni.

Azonban ezen kiadásnak tartalma, vagy — helyesebben mondva — tervezete is eltér azon kiadásoktól, melyek azt megelőzték. Ezen kiadásban egy alaposan átgondolt rendszerbe van összefoglalva a német történeti hangtan, mint a történeti nyelvtannak alapja, talpköve. Grimm Jakob, azon férfiú, a ki egykor az egész földgömb népeinek irodalmi termékeit szerette volna átölelni, a nyelv-nyomozás terén a legcsekélyebb apróságig, az egyszerű szóhangig jutott, hogy annak történeti törvényeit kikutassa s fogalmi alakba öltöztetve talán örök időkre megállapítsa.

Hanem tartanom kell attól, hogy visszaélnék a tekintetes Akadémia türelmével, ha ez alkalommal belebocsátkozni mernék ezen tan bővebb fejtegetésébe, mely fővonalaiban általánosan ismeretes s nemesak Németországban az addigi nyelvtanokat lényegesen átalakította, hanem ezen a téren általában véve egy oly új irányt idézett elő, mely — mint akarom hinni — nálunk már nemesak az egyetemen, hanem a közép-tanodákban is utat tört magának, s így közvetve saját hazai nyelvészettünk felvirágzását is hathatósan elő fogja mozdítani.

Azonban, hogy igazságosak legyünk, be kell vallanunk, hogy Grimm Jakob nyelvtana mai napig sok tekintetben már túlszárnyaltatott. Ő maga volt az, ki a vocalismust 1841-ik évben újra átdolgozta, bár ezen átdolgozásban kifejtett nézetei is azóta részben lényegesen módosítottak. Azon híres

hangváltozási törvény, melyet ő födezett fel s mely ezért mai nap is a nyelvtanokban jobbadán az ő neve alatt ismeretes, a physiológiának ugyan arra történet alkalmaztatása következtében, új derítő fényben részesült. Nézetei, melyek a név- és ige szó hajlítására vonatkoznak, az ind-germán összehasonlító nyelvészet vívmányai következtében, lényeges módosításokon mentek keresztül. Ide tartozik különösen az úgynevezett *Ablaut* című hangváltozás, melynek megfejtése még ma is a nyelvtudomány egyik nagyon fontos, de nyílt kérdését képezi, s melynek megoldását a tek. Akadémia engedelmével bátor leszek a legközelebbi időben ugyanezen a helyen megkísérteni.

Azonban Grimm Jakab nemesak a germán nyelvekkel foglalkozott, hanem kiterjesztette figyelmét a szláv nyelvekre is. Már Bécsben tanulmányozta s szerb nyelvet, kétségkívül Kopitar ösztönzésére. 1824-ben szivességből Vuk Stefanović iránt, lefordította ennek kis szerb nyelvtanát, a melyhez egy kitérő bevezetést írt.

A román nyelvek legtöbbjeit már régóta ismervén a huszas évek közepén, adott alkalommal, még a provençait is megtanulta. Későbbben a finn nyelv vonta magára figyelmét, melylyel bővebben megismerkedvén, megírta igen becses értekezését a *finn eposzról*. Sőt még az épen felvirágzásnak induló ind tanulmányok sem maradtak előtte titokban, s hogy ezekből idővel a német nyelvtan is sok hasznot fog húzni, alapos meggyőződése volt.

A német nyelvtannal való foglalkozás Grimm Jakab legjobb férfi évein keresztül húzódik; mert a 32-ik és 55-ik életév közötti időt tölti be, épúgy, mint a költészet története vagy a mondák nyomozása fiatal korának egész erejét vette igénybe.

A nyelvtan negyedik kötete, s utolsó része, mely 1837-ben jelent meg, a *mondattant* tárgyalja. A munka végét Grimm Jakab nem írta meg. Midőn a harminczas évek végén a kiadó Grimmnek szabad választására bizta a kérdést: vajon a munkát be akarja-e fejezni, vagy pedig csak az eddig megjelenteket újra kiadatni? ő ez utóbbira határozta el magát. S így történt, hogy nyelvtana is egy — torso maradt. — —

Mindazonáltal Grimm minden művei közt, másutt is, nálunk is legismeretesebb s legelterjedtebb az ő német szótára. Az egész előszót kellene idéznem, ha ezen nagyszerű mű alaptervét s berendezését akarnám jellemezni. Mégis nem mulasztatom el ez alkalommal megjegyezni, hogy a mint ez oly gyakran történik az életben, e munka nem valamely belső szükségességnek kifolyása, hanem egészen külső körülményeknek köszöni létét. Ha a Grimm testvéreket politikai okoknál fogva Göttingából el nem űzik, akkor a német nemzetnek sem volna azon szótára, a melylyel jelenleg méltán büszkélkedik.

S ezen kedvezőtlen körülmény meglátszik az egész művön, daczára annak, hogy hasonló munkát alig tud felmutatni a világ-irodalom.

A Grimm-testvérek természete nem volt olyan, mint a milyenre szüksége van egy jó szótár-készítőnek. A szótárnak nincs, nem is lehet valódi tudományos alakja. A tudomány szükségképen rendszer, mely bizonyos, magából a tárgy lényegéből folyó elvek szerint tagolt egészet képez.

Ellenben a szótárnál az á-b-c-zé esetleges sorrendje adja az anyag osztás-elvét. Továbbá a szótár célja gyakorlati, holott a tudomány evvel nem gondol, s nem gondolt vele Grimm sem egész irodalmi működésének folyama alatt, mely nem oda irányult, hogy az egész anyagot halmozza egybe, hanem inkább oda, hogy az anyagi tényményekben mutatkozó törvényeket nyomozza ki s határozza meg. A szótárnak egyik főkölléke az, hogy teljes legyen, azaz a nyelvyangot kimerítse. S ehhez nem szükséges lángelméség, szellemiség vagy tudományosság, hanem csak kitartó vas-szorgalom. A szótár-készítés valóságos napszámosi munka, s ezt látták Grimm testvérek magok előtt már akkor, midőn a szótárhoz fogtak s még inkább akkor, midőn az már folyamatban volt.

Mindamellett mondhatjuk, hogy a Grimm-féle szótárnak örök becsé van. Meglehet hogy a legutóbbi három évszázad irányának alapos kutatása, de még inkább az összehasonlító nyelvészet eredményei sok hiányt fognak pótolni, sok módosítást eszközölni *abban* is, a mi nem hiányos. Azonban mind ez valószínűleg csak azon határokon belül fog történni, a

melyeket Grimm maga szabott ki s a melyeken változtatni a tudomány kára nélkül nem volna lehetséges.

A szótár első füzeté 1852-ik évben jelent meg, s rendkívüli tetszéssel fogadtatott, mely az aggastyán szerkesztőket arra ösztönözte, hogy nagyszerű vállalatukat fáradhatlan szorgalommal s valóban ifjúkori kitartással tovább folytassák. De már 1859-ik december 16-ikán a két buzgó munkás fiatalab-bika a jobb életre szenderült, s őt követte 1863-iki szeptem-ber 20-ikán Jakab is. A szótár egészen a »Fracht« szóhoz jutott; más kezek vették a félbeszakított munkát és folytatják — mondhatjuk — szerencsésen.

S evvel bucsut veszek Grimm Jakabtól, azon megnyug-tató öntudattal, hogy magyar hazám önmagát is tisztelte meg akkor, midőn Grimm Jakabot az Akadémia külföldi tagjává megválasztotta. S azért szabad reménylenem, hogy ezen fér-fü neve ma nem utoljára hangzott el ezen szent falak között, hanem olykor-olykor tisztelettel fog megemlítettetni még so-káig, s még azon időben is, a melyben az épen általunk el-foglalt helyeken már más nemzedékek fiai fognak ülni s a mely időben már híre hamva sem lesz a világon annak sem, a ki életének kevés fénypontjai közé fogja számítani ezen pillanatot is, a melyben oly szerencsés volt, hogy Grimm Ja-kabról ily diszes körben értekezhetett.

ADALÉKOK KRIM TÖRTÉNETÉHEZ.

GRÓF KUUN GÉZA,

LEV. TAGTÓL.

BUDAPEST,

EGGENBERGERFÉLE M. AKAD. KÖNYVKERESKEDÉS.

(Hoffmann és Molnár.)

1873.